

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA

úsek inšpekčnej činnosti

Staré grunty 52, 841 04 Bratislava 4

Správa

o stave a úrovni uplatňovania výchovy k ľudským právam na gymnáziu a v strednej škole v školskom roku 2009/2010 v SR

Úloha s cieľom zistiť stav a úroveň uplatňovania výchovy k ľudským právam sa plnila na 30 gymnáziách (12 % z celkového počtu gymnázií v SR), z nich bolo 18 štátnych, 9 cirkevných a 3 súkromné, s vyučovacím jazykom maďarským boli 3 gymnáziá. Rovnako sa úloha plnila v 29 stredných odborných školách (5,88 % z počtu stredných odborných škôl v SR), z nich bolo 23 štátnych, 2 cirkevné a 4 súkromné školy. S vyučovacím jazykom slovenským a maďarským bolo 6 stredných odborných škôl. Uplatňovanie výchovy k ľudským právam vo výchovno-vzdelávacom procese sa posudzovalo na základe vyhodnotení zistení z vykonaných hospitácií vo vybraných predmetoch. Počas inšpekcií sa vykonalo na **gymnáziu 762** hospitácií a **913** v **strednej odbornej škole**, z toho 770 na teoretickom a 143 na praktickom vyučovaní

Priebeh a organizácia výchovy a vzdelávania sa sledovali z hľadiska kvality riadenia procesu učiteľom. Pozornosť sa venovala vytváraniu sociálnej klímy v triede, uplatneniu aktivizujúcich vyučovacích metód a foriem práce, rešpektovaniu vzdelávacích potrieb jednotlivcov. Súčasne sa sledovali reakcie žiakov, ich prejavovanie záujmu o získavanie nových vedomostí a zručností, schopnosť prezentovať a uplatňovať naučené poznatky a zručnosti, schopnosť asertívne sa presadzovať v diskusii (graf č. 1 a 2 *Uplatňovanie sledovaných indikátorov výchovy k ľudským právam vo výchovno-vzdelávacom procese na gymnáziu a v strednej odbornej škole*).

Atmosféra vyučovania bola na väčšine vyučovacích hodín priaznivá. Učitelia oslovovali žiakov pozitívnym spôsobom, rešpektovali osobnosť žiakov, akceptovali ich vyjadrovanie. Viedli žiakov k dodržiavaniu pravidiel správania, vzájomnému počúvaniu sa, tolerancii. K prejavom posilňovania sebadôvery žiakov patrili najmä pozitívne, súhlasné verbálne i neverbálne reakcie učiteľov na ich výkony, niekedy uznanlivé vyjadrenia na adresu slabšieho žiaka vyzdvihnutím jeho preukázanej snahy alebo aktivity na hodine. Vzniknuté rušivé momenty na niektorých hodinách citlivo eliminovali. Najmä v nižších ročníkoch osemročného gymnázia častejšie zmierňovali spontánne reakcie dominantnejších jednotlivcov. Na hodinách praktického vyučovania majstri odbornej výchovy vytvárali prevažne atmosféru vzájomnej spolupráce. Pochvalou a klasifikáciou motivovali žiakov k lepším pracovným výkonom. Vzťahy medzi majstrami odbornej výchovy a žiakmi boli založené na vzájomnom rešpekte.

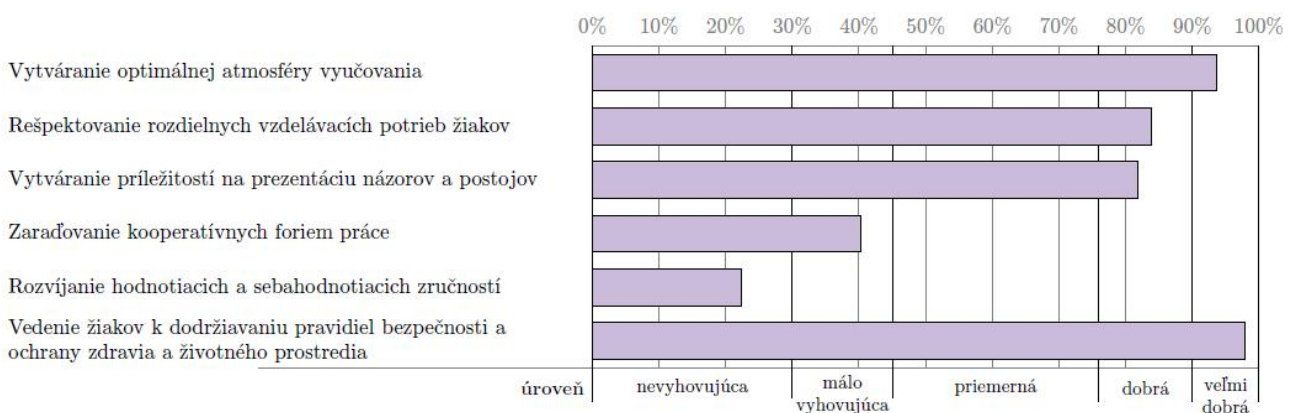
Na vyučovacích hodinách všeobecno-vzdelávacích i odborných predmetov a rovnako na hodinách praktického vyučovania pristupovali pedagógovia k **zohľadňovaniu vzdelávacích potrieb** jednotlivcov menej dôsledne. Rešpektovali najmä individuálne učebné a pracovné tempo slabšie prospievajúcich žiakov. V prípade potreby im poskytovali pri samostatnom riešení aplikačných a praktických úloh predĺžený výklad, individuálnu pomoc, kladli jednoduchšie otázky a poskytovali dostatok času na premyslenie odpovedí. Menej zreteľné bolo zohľadňovanie vzdelávacích potrieb s orientáciou na využitie možností a schopností žiakov s vyšším učebným a pracovným tempom. Žiakom so zdravotným znevýhodnením neumožnili na väčšine hodín pracovať s kompenzačnými pomôckami. Na gymnáziách ojedinele používali žiaci so zdravotným znevýhodnením lupu, vytlačený text s upravenou veľkosťou a hrúbkou písma, kalkulačku. Majstri odbornej výchovy zdôvodňovali nevyužívanie kompenzačných pomôcok vo vyučovacom procese najmä tým, že charakter zdravotného znevýhodnenia viacerých žiakov si ich uplatnenie nevyžadoval.

Učitelia na gymnáziách rozvíjali **sociálne kompetencie** žiakov najmä poskytovaním vhodných príležitostí na prezentovanie ich hodnotových alebo emocionálnych postojov. Žiaci v rámci zadávaných projektov, referátov zaujímali postoje k preberanému učivu, k rôznym životným

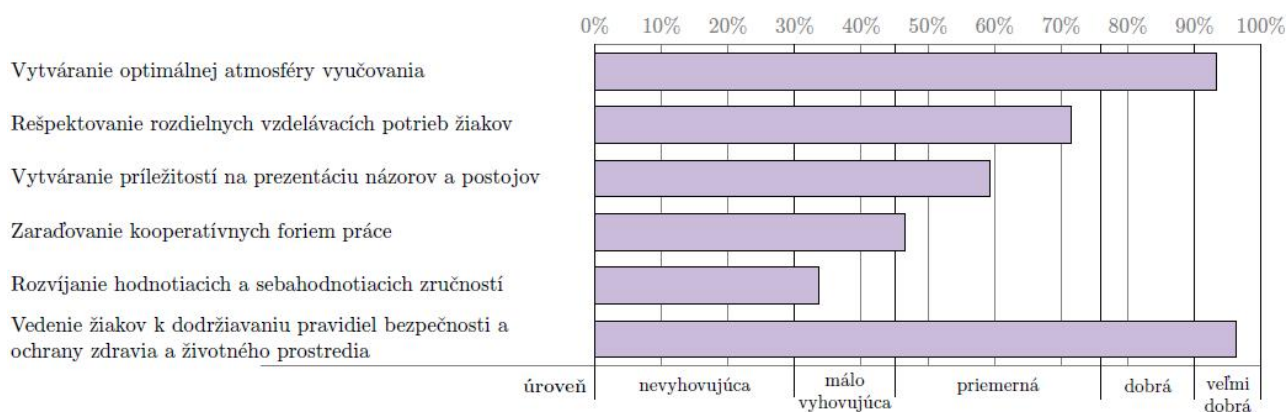
situáciám a k prírodným i spoločenským javom, dokázali vytvoriť koncepciu riešenia problému, či konfrontovať sa s iným názorom. Pomerne málo mali vytvorených príležitostí vzájomne spolupracovať, osvojovať si zručnosť prevziať zodpovednosť za všetkých členov tímu pri plnení stanovených úloh a dosiahnutí určeného cieľa. Učitelia na menej ako polovici hodín (40 % hodín) zaraďovali formy práce vo dvojiciach alebo v skupinách. Ak aj takéto formy práce vo vyučovaní uplatnili, neurčili rolu jednotlivých členov skupiny, nezapojili ich do diskusie, neumožnili prezentáciu výsledku činnosti skupiny, prípadne nevykonali reflexiu skupinovej činnosti učiteľ alebo členovia skupiny. V stredných odborných školách na hodinách teoretického vyučovania uplatňovali učitelia častejšie organizačné formy a metódy rozvíjajúce sociálne kompetencie, žiaci však menej vzájomne komunikovali, ojedinele dokázali prevziať zodpovednosť za prácu v tíme, či zhodnotiť činnosť členov skupiny. Majstri odbornej výchovy na hodinách praktického vyučovania začleňovali prácu vo dvojiciach či v skupinách najmä pri riešení úloh zameraných na praktickú aplikáciu osvojených teoretických vedomostí a upevňovanie odborných zručností a pracovných návykov. Žiaci poskytnutú možnosť vzájomne si poradiť a pomôcť primerane využívali. Rozvíjanie hodnotiacich a sebahodnotiacich zručností žiakov bolo málo systematické a prevažne na väčšine vyučovacích hodín na gymnáziách a v stredných odborných školách len formálne. Učitelia ojedinele podnecovali žiakov k sebareflexii, čiastočne ich zapájali do hodnotiaceho procesu navrhnutím známky spolužiakovi za jeho výkon, málokedy požadovali zhodnotenie výsledku práce dvojice, alebo niekedy ich v závere vyučovacej hodiny vyzvali k výberu najaktívnejšieho žiaka. Zriedka vyžadovali od žiakov zdôvodnenie návrhov a vyjadrení. Žiaci väčšinou nepoznali kritériá hodnotenia a neboli vopred upozornení, že budú do jeho procesu zapojení. Takmer na polovici hodín učitelia výkony žiakov nehodnotili známku, málo využívali ako motiváciu pochvalu, pri sumatívnom hodnotení použili zriedkavo verbálny hodnotiaci výrok. Neposkytli žiakom spätnú väzbu na ich posun vpred, nezhodnotili, čo žiak zvládol, na akej úrovni a ako sa má vyvarovať chýb a nedostatkov.

Rozvíjanie **praktických návykov a zručností** žiakov bolo orientované na dodržiavanie správnych postupov pri práci a pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia. Vyučujúci primerane dbali na uplatňovanie psychohygienických zásad v priebehu vyučovania, na udržiavanie poriadku a čistoty v triedach, v odborných učebniach. Ojedinele boli žiaci podnecovaní k dodržiavaniu hygienických zásad. Nedostatkom väčšiny sledovaných vyučovacích hodín teoretického vyučovania bolo nevýrazné stimulovanie učebnej činnosti žiakov využívaním učebných pomôcok a tým aj rozvíjanie ich zručnosti s nimi manipulovať. Pri praktickej činnosti naopak majstri odbornej výchovy učebné pomôcky a nástroje účelne využívali. Žiaci pri cvičnej práci prezentovali osvojené praktické návyky a zručnosti, používali správne postupy a dodržiavali zásady bezpečnosti a ochrany zdravia.

Graf č. 1 Uplatňovanie sledovaných indikátorov výchovy k ľudským právam vo výchovno-vzdelávacom procese na gymnáziu

Graf č. 2 Uplatňovanie sledovaných indikátorov výchovy k ľudským právam vo výchovno-vzdelávacom procese v strednej odbornej škole

Závery

Implementácia výchovy k ľudským právam a jej uplatňovanie vo výchovno-vzdelávacom procese bola na gymnáziách a v stredných odborných školách na porovnateľnej úrovni. Učitelia a majstri odbornej výchovy udržiavali optimálnu atmosféru vyučovacích hodín, k žiakom pristupovali v intenciách základných ľudských práv, uplatňovali zásadu rovnakého zaobchádzania, rešpektovali ich dôstojnosť, nezasahovali do súkromia žiakov. Dbali na ich psychohygienu, bezpečnosť a ochranu zdravia. V stredných odborných školách menej zohľadňovali rozdielne vzdelávacie potreby jednotlivcov so zreteľom na spôsob ich učenia sa, individuálne možnosti, schopnosti a vyššie intelektuálne dispozície. Zväčša rešpektovali učebné a pracovné tempo s ohľadom na priemerných a slabších žiakov. Na gymnáziách na prevažne väčšej časti hodín podporovali slobodu prejavu žiakov vytváraním príležitostí na prezentovanie osobných postojov, názorov a skúseností k učebnej téme. Menej viedli žiakov k vzájomnej komunikácii v menších i väčších skupinách, menej ich podnecovali viesť dialóg, diskutovať o rozdielnych názoroch na riešenie problému, prijímať spoločné rozhodnutia. Ojedinele podporovali rozvoj zručnosti hodnotiť seba alebo druhých na základe stanovených kritérií, identifikovať vlastné nedostatky ako výzvu k napredovaniu v učení. Pomerne málo viedli žiakov k pochopeniu významu sebareflexie a podstaty procesu hodnotenia a sebahodnotenia.